

ZÁPIS Z PRACOVNÍHO ZASEDÁNÍ
KOMISE PRO CÍRKEVNĚSLOVANSKÉ SLOVNÍKY V PRAZE
(Praha, 27. 9. 2012)

Přítomni: Z. Ribarova, V. Čermák, E. Bláhová, F. Čajka, V. Savić, P. Stankovska, Š. Pilát, K. Spurná, M. Chromá, S. Ribarova.

Zapsala: P. Stankovska

Předsedkyně komise, **Zdenka Ribarova**, uvítala všechny přítomné krátkou úvodní řečí a seznámila je s programem zasedání shrnutým do následujících bodů:

1. Jednání o složení komise.
2. Informace k tematickému bloku „Historie a současný stav církevněslovanské lexikografie“, který byl plánován do programu Kongresu slavistů v Minsku.
3. Práce vykonané na projektech koordinovaných komisí za období 2011-2012, výhled do r. 2013 – stav prací na jednotlivých projektech.
4. Diskuse nad pracovním vydáním zpracované části *Indexu církevněslovanských slovníků (A-Z, Praha 2012)* a způsobem řešení konkrétních problémů při vytváření Srovnávacího indexu církevněslovanských slovníků, jakým způsobem je třeba připravovat materiál v redakcích jednotlivých slovníků, jak ho pak následně zpracovávat do indexu apod.
5. Různé.

1. BOD: SLOŽENÍ KOMISE

Členové komise uctili minutou ticha památku **Zoe Hauptové**, členky redakce od zahájení prací na SJS a hlavní redaktorky *Slovníku jazyka staroslověnského* (od roku 1972), *Církevněslovanského slovníku chorvatské redakce* a *Dodatků k SJS*.

Z. Ribarova navrhla za čestnou členku **E. Bláhovou**, dlouholetou členku redakce *Slovníku jazyka staroslověnského*, hlavní redaktorku *Řecko-staroslověnského indexu* a staroslověnského slovníku *Старославянскій словарь (по рукописям X-XI веков)*.

Z. Ribarova vyzvala všechny přítomné, aby podali návrh na přijetí nových členů, sama navrhla přijetí **Františka Čajky** (Praha), který v současnosti aktivně pracuje na *Dodatcích k Slovníku jazyka staroslověnského*, čímž bude zajištěna kontinuita zastoupení členů redakce jednotlivých lexikografických projektů v komisi.

V diskusi k návrhům byla projednávána i otázka zastoupení pracovníků na novém vydání slovníku *Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков)* v komisi. Po diskusi bylo podání eventuálních dalších návrhů na členství v komisi odloženo na pozdější dobu.

Z. Ribarova dále navrhla ukončení členství v komisi **I. Mulc** na její vlastní žádost.

Další návrhy podány nebyly, návrh předsedkyně na jmenování čestné členky, na přijetí nového člena (F. Čajky) do KCS i na ukončení členství (I. Mulc) v KCS byl jednomyslně přijat.

2. BOD: TEMATICKÝ BLOK „Historie a současný stav církevněslovanské lexikografie“ NA KONGRESU V MINSKU

Členové komise vzali na vědomí, že tematický blok nakonec do definitivního programu kongresu v Minsku zařazen nebyl (podle informací na internetové stránce kongresu i podle informací zprostředkovaných V. Čermákem). Důvody se nepodařilo zjistit.

Členové komise souhlasí, že připravená struktura příspěvků a jejich obsah¹ zůstane a komise se bude snažit prezentovat je při jiné vhodné příležitosti. Zároveň zůstává aktuální i publikace těchto příspěvků v budoucnosti. Pokud se takováto možnost naskytne, budou členové komise včas informováni.

3. BOD: VYKONANÉ PRÁCE V OBDOBÍ 2011-2012 a plány do Kongresu slavistů v r. 2013 (projekty koordinované Komisí pro církevněslovanské slovníky)

V. Čermák: prezentace Řecko-staroslověnského indexu bude realizována na kongresu v Minsku v rámci referátu V. Čermáka. Momentálně je v tisku 6. sešit indexu (vyjít by měl v listopadu 2012) a je rozpracovaný 7. sešit, který by měl vyjít do kongresu v Minsku.

F. Čajka: hlavním redaktorem **Dodatků k Slovníku jazyka staroslověnského** se po Z. Hauptové stal Václav Konzal. 3. sešit dodatků vyjde ještě pod red. Z. Hauptové. Momentálně se pracuje na materiálu začátku písmene D, do kongresu by měl vyjít 3. sešit dodatků (55. sešit SJS).

¹ Na zasedání komise v Lublani r. 2011 bylo dohodnuto, že hlavní, rámcový referát připraví **Z. Ribarova** o historii zpracování církevněslovanského lexika, o nyní zpracovávaném Srovnávacím indexu (*Srovnávací index k slovníkům zpracovávaným v rámci Komise pro církevněslovanské slovníky*) a o charakteru makedonské církevněslovanské zásoby podle popisu v redakčním slovníku (*Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*). Text hlavního referátu bude doplněn koreferáty o jednotlivých lexikografických dílech a specifikách jimi zpracovávané slovní zásoby: 1. **V. B. Kryš'ko** připraví koreferát o moskevském slovníku (*Словарь древнерусского языка (XI-XIV вв.)*), 2. **M. Klenovar** připraví koreferát o záhřebském slovníku (*Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*), 3. **V. Savić** připraví koreferát o charakteru srbské církevněslovanské slovní zásoby excerpované pro *Српскословенски речник јеванђеља* a pro plánovaný srbskocírkevněslovanský slovník a 4. **V. Čermák** připraví příspěvek o řecko-staroslověnském indexu (*Řecko-staroslověnský index k Slovníku jazyka staroslověnského*).

Z. Ribarova: makedonský slovník (**Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција**) je hotový do 11. sešitu, který by měl vyjít snad do konce roku 2012, pracuje se na přípravě 12. sešitu, který by mohl být hotový do kongresu v Minsku.

V. Savić: prezentoval přípravu korpusu srbskocírkevněslovanských památek v elektronické formě s indexy slov, které budou základem lexikografické databáze pro Církevněslovanský slovník srbské redakce. Zahrnutý budou překladové i nepřekladové texty. Zároveň informoval členy komise o rozšíření zpracovatelského kolektivu o dvě spolupracovnice v příštím roce.

4. BOD: DISKUSE NAD PRACOVNÍM VÝTISKEM zpracovaných částí SROVNÁVACÍHO INDEXU K CÍRKEVNĚSLOVANSKÝM SLOVNÍKŮM

V. Savić připravil podrobné doplnění k srbskému materiálu, který se neustále rozšiřuje v závislosti na dalších excerpovaných památkách. Dále vznesl otázku zahrnování či nezahrnování nářečních lexémů do materiálu slovníku a následně i srovnávacího indexu. Z. Ribarova v krátkosti připomněla hlavní zásady zpracování i cíl indexu představit přehledně na jednom místě církevněslovanskou slovní zásobu různých redakcí na základě slovníků koordinovaných KCS s tím, že index zachycuje všechna hesla z daných slovníků, nanejvýš s některými dodatečnými poznámkami.

Proběhla diskuse o konkrétních heslech, možných řešeních, o specifice jednotlivých redakcí a odrazu těchto specifík ve slovnících i o normalizaci jednotlivých hesel jak ve srovnávacím indexu, tak i v eventuálních indexech k jednotlivým památkám. Členové komise se shodli na tom, že pro záhlaví je nejvhodnější rekonstruovaná podoba, aby tak bylo umožněno srovnání lexémů vyskytujících se v různé hláskové realizaci v různých částech slovanského areálu.

Členové komise se v diskusi vyjádřili i k častému dotazu ze strany kolegů – proč nebyl do indexu zahrnut materiál dříve zpracovaných slovníků (Miklošičova, Srezněvského, Daničićova). Z. Ribarova připomněla, že nejde o univerzální index, ale o "index k slovníkům zpracovávaným v rámci Komise pro církevněslovanské slovníky", jak je zdůrazněno již v samotném názvu Srovnávacího indexu. Z diskuse vyplynulo formulování několika nejdůležitějších důvodů nezařazení materiálu těchto slovníků: a) problém s identifikací původu lexémů, neboť v slovnících nejsou označeny citace z památek, s čímž souvisí b) problém rozlišení lexémů připadajících starší (klasické) staroslověněštině a mladším církevněslovanským redakcím, a také c) nemožnost přiřadit tak výrazy určitým církevněslovanským redakcím respektive částem slovanského areálu, d) neprůkaznost původu a existence lexémů v církevněslovanských a staroslověněštině textech (Miklošič např. uvádí seznam památek, který však není kompletní) a končně e) respektování zásady opírat se při zpracování lexikografických příruček o prokazatelnou excerpci z konkrétních památek.

Členové komise navrhli zapsat výše uvedené důvody i do úvodu k samotnému srovnávacímu indexu, aby byla takto dána jasně formulovaná odpověď na případné opětovné dotazy ohledně nezařazení materiálu starších slovníků.

5. RÚZNÉ

V. Čermák navrhl, aby byla myšlenka realizace a prezentace tematického bloku na kongresu i nadále vedena v patrnosti a aby ji komise podrobněji rozpracovala výhledově pro další Kongres slavistů v r. 2018.

Z. Ribarova potvrdila aktuálnost a důležitost práce Komise a hlavně lexikografických výsledků práce jednotlivých pracovišť pro poznání vývoje slovní zásoby staroslověnštiny a církevní slovanštiny v celém areálu. Především vyzdvihla úspěchy paleoslovensistické lexikografie ve 20. století, kdy nejdůležitější úlohu sehrál Slovník jazyka staroslověnského, který zpracoval slovní zásobu cyrilometodějských překladů doloženou jednak v nejstarších dochovaných staroslověnských památkách (tzv. kanonických), jednak v mladších opisech starých překladů. Originální lexikografická koncepce tohoto slovníku a metodologické postupy, které jsou v rámci lexikografie unikátní, výrazně přispěly k formování moderní paleoslovenistické lexikografie. Druhá polovina 20. stol. se navíc vyznačovala systematickým zájmem o poznání církevněslovanské slovní zásoby. Potřeba kompletního lexikografického zpracování slovní zásoby mladších církevněslovanských památek byla formulována již na Kongresu slavistů v Moskvě r. 1958, a proto tam byl též kongresem oficiálně přijat a schválen projekt zpracování *Církevněslovanského slovníku*. Tato iniciativa vyvolala živou diskusi a zaznamenala modifikace, které vyústily ve zpracování redakčních církevněslovanských slovníků. Dnes se ukazuje, že každá církevněslovanská redakce přináší nové lexémy (např. makedonský csl. slovník obsahuje zhruba z 1/3 nové lexikální jednotky ve srovnání se staroslověnskými slovníky i slovníkem Miklošičovým) a doplňuje tak naše znalosti o lexikálním systému církevněslovanského jazyka a jeho slovtvorných potenciálech, poskytuje nové možnosti definování sémantické struktury jednotlivých lexémů a sledování jejich sémantického vývoje. Zároveň se však potvrzují i mnohé společné slovanské vývojové tendence slovní zásoby.

SLOŽENÍ KOMISE po zasedání v Praze r. 2012:

Předsedkyně: Zdenka Ribarova

Čestní členové: Anica Nazor, Gordana Jovanović, Radmila Ugrinova-Skalovska, Emilie Bláhová

Členové: Petra Stankovska (tajemnice), Václav Čermák, Liljana Makarijoska, Aleksandr Mihajlovič Moldovan, Vadim Borisoviš Kryš'ko, Vasilij Vasil'jevič Nimčuk, Maja Klenovar, Natalija Andrijevska, Viktor Savić, František Čajka.